

О. Посвітак,

доктор психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНА СТУДЕНТСЬКА СІМ'Я: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ

Резюме. В статті визначено сутність поняття «студентська сім'я». Виділено основні чинники готовності молоді до створення сім'ї: омолодження шлюбів, недостатня економічна і соціальна захищеність, загальне послаблення моральних норм у суспільстві, поширення нетрадиційних форм шлюбу, раннє фізіологічне дозрівання дівчат і хлопців, що поєднується з психологічною та духовно-моральною незрілістю, небажанням мати дітей або відкладання цього акту на невизначене майбутнє. Описано негативні фактори, які не сприяють формуванню готовності до створення сім'ї. Охарактеризовано специфічні проблеми, з якими стикаються студентські сім'ї, виокремлено основні психологічні причини конфліктів у студентських сім'ях та проаналізовані шляхи вирішення соціально-психологічних проблем сім'ї. Приділена увага вирішенню соціально-психологічних проблем сім'ї: соціальна незрілість, залежність від батьків, відсутність навичок ведення домашнього господарства, відсутність власного житла, поєднання навчання і сімейних зобов'язань, дефіцит вільного часу. Проаналізовано уявлення про студентські сім'ї та зроблено висновки про відмінність студентської сім'ї від молоді. Показано переваги студентських сімей: молодість є найкращим з фізіологічної та психологічної точок зору часом для укладення шлюбу і народження первістка; шлюб завжди краща альтернатива, ніж позашлюбні інтимні зв'язки; сімейний стан позитивно впливає на ціннісні орієнтації студента; шлюби, укладені в студентські роки, в більшості випадків характеризуються високим ступенем згуртованості, заснованої на приналежності подружжя до однієї соціально-демографічної

групи, яка відрізняється спільністю інтересів, специфічної субкультурою і способом життя тощо.

Ключові слова: *психологія сім'ї, молода сім'я, студентська сім'я, сімейний конфлікт.*

Вступ. Питання вивчення сім'ї як соціального явища не втрачає актуальності, оскільки стан благополуччя сім'ї вказує на загальний стан справ в окремій державі. Україна опинилася один на один з демографічною кризою та соціально-економічними проблемами. Під загрозою перебуває інтелектуальний потенціал та моральність народу, причиною цього є різке зниження життєвого рівня сімей в Україні. За таких умов необхідним є дослідження проблем сучасної молоді сім'ї з метою пошуку ресурсів для подолання кризових явищ та надання фахової психологічної допомоги.

Вивчення сім'ї широко представлене у психологічній літературі науковцями-психологами: А.Я.Варга, Л.Е.Лічко, А.Г.Ейдемільер. Вплив проблем глобалізації на сім'ю висвітлені у роботах У. Бека, Д. Бела, Ю.Габермаса, М.Кастельса, Т.Нобля, Т.Парсонса, К.Слан, К.Слечкі, Е.Тоффлера. Проте якщо сім'я часто виступає предметом філософських, соціологічних, педагогічних та психологічних наукових праць, то студентська сім'я рідко була предметом окремого соціально-педагогічного дослідження.

Мета та завдання. З огляду на це, метою статті є визначення поняття «студентська сім'я», висвітлення проблеми та переваг молоді студентської сім'ї. Проблема створення сім'ї у період навчання хвилює не одну тисячу студентів. Існує думка серед молоді, що створення родини в університетські роки – запорука до щасливого сімейного майбутнього. Проте, за офіційною статистикою, в останні роки скорочується кількість сімейних пар, де обоє – студенти. Повна студентська сім'я зустрічається тільки у 29,1% з 265 сімей (Лагойда, 2009).

Почати дослідження варто із визначення терміну «студентська сім'я». Ми звернемо увагу на результати нещодавніх наукових розвідок, об'єктом яких

виступають студентські сім'ї. Так, Л. Авдєєва студентською називає таку сім'ю, в якій обоє членів подружжя – студенти денного відділення ВНЗ, тобто гомогенні за соціальним станом чоловік і дружина. Це молода сім'я, в якій подружжю не більше 28 років, а стаж сімейного життя не перевищує 5 років (Авдєєва, 2009). А. Багаутдінов, Л. Сафіна, О.Фаринич та Т.Щербан вважають, що студентська сім'я – це сім'я, в якій обоє членів подружжя – студенти денного відділення вишу (Багаутдінов, 2013; Фаринич, 2013). Т.Баландіна та Є. Зайцева, ведучи мову про студентську сім'ю, мають на увазі не тільки офіційно зареєстровані шлюби між студентами, але і незареєстроване співмешкання (Баландіна, 2006). Л.Михайлова студентською сім'єю називає шлюбний союз, у якому хоча б один з його членів є студентом денного відділення вищого навчального закладу. Студентську сім'ю можна розглядати як різновид молодого сім'ї (Михайлова, 2012). Г.Муратова терміном «студентська сім'я» позначають тип молодого сім'ї, в якій обоє членів подружжя – студенти денної форми навчання вищого навчального закладу, які перебувають в офіційно зареєстрованому шлюбі; вік подружжя не перевищує 25-ти років (Муратова, 2011). Отже, студентська сім'я – це складне соціальне утворення. Вона включає в себе різноманітні компоненти, пов'язані з фізіологічними процесами, психологічної динамікою взаємовідносин, нормами і цінностями культури, економічними умовами ринку і виробництва. Виходячи з цього, під «студентською сім'єю» ми розуміємо сім'ю, де один з подружжя або обоє вступають у будь-яку форму шлюбного союзу (офіційно зареєстрованого або фактичного).

Методи дослідження. Ведучи мову про готовність молоді до створення сім'ї, можна виділити цілу низку чинників: омолодження шлюбів, недостатня економічна і соціальна захищеність, загальне послаблення моральних норм у суспільстві, поширення нетрадиційних форм шлюбу, раннє фізіологічне дозрівання дівчат і хлопців, що поєднується з психологічною та духовно-моральною незрілістю, небажанням мати дітей або відкладання цього акту на невизначене майбутнє. Значне погіршення матеріально-побутового становища переважної більшості населення України не сприяє формуванню готовності до

сімейного життя: збільшується кількість розлучень, у тому числі з ініціативи жінок, внаслідок чого зростає кількість неповних сімей і дітей, які виховуються без одного з батьків та зростає чисельність позашлюбних дітей, девальвується сама цінність сім'ї та глибокі почуття, на яких ґрунтуються міцні шлюбні відносини (Капська, 2006).

Результати. Дослідження показують, що уявлення молоді щодо власної сім'ї нерозривно пов'язані з народженням та вихованням дітей. Відповідно, необхідними передумовами для укладання шлюбу є економічна спроможність та незалежність, готовність узяти на себе відповідальність за виховання та розвиток дітей, наявність додаткових обов'язків, до чого молодь, зокрема студентська, не завжди готова. Це підтверджують і дані досліджень. Так, серед найбільш значимих причин створення сім'ї для молодих українців є такі, як народження та виховання дітей (72,5%), а також проживання разом з близькою людиною (64,8%). Меншої ваги при укладенні шлюбу набувають фактори уникнення самотності, легалізації сексуальних стосунків, покращення матеріального становища та організації дозвілля. Опитування студентської молоді показало, що лише 0,1% від загальної кількості респондентів відповіли, що не хочуть мати дітей. У той час традиційні уявлення про сім'ю з двома дітьми відтворені у відповідях більшості студентів (60,7%).

Варто звернути увагу на те, що студентські сім'ї відрізняються від звичайних молодих сімей: їм доводиться стикатися із специфічними соціально-психологічними проблемами. Це соціальна та психологічна незрілість подружжя; фінансова та психологічна залежність від батьків; авторитарне втручання родичів у сімейне життя; відсутність готовності до самостійного ведення домашнього господарства; житлові проблеми; поєднання навчання і шлюбно-сімейних зобов'язань; обмеження свободи і незалежності; виникнення нових обов'язків, а значить, зменшення вільного часу; зміна змісту дозвілля.

Труднощі у вирішенні проблем, можуть призвести до конфліктів у шлюбно-сімейній взаємодії, погіршення здоров'я, зменшення народжуваності, збільшення матерів-одиначок. Виходячи з цього, виділимо основні психологічні

причини конфліктів у студентських сім'ях: розбіжність ціннісних ієрархій у подружжя: протиріччя в цій сфері не завжди виявляються в повсякденному житті, але антагонізм ціннісних установок, зазвичай, стає очевидним ще в період «проб»; різні погляди на сімейні цінності, тобто, установки подружжя з приводу того, для чого існує сім'я; відсутність комунікативних навичок: просте невміння домовлятися, шукати компромісні варіанти вирішення загальної проблеми. Створює серйозні психологічні проблеми і процес фізіологічної, сексуальної адаптації молодих партнерів. Також, на виникнення сімейних конфліктів впливають особистісні особливості, такі як властивості темпераменту, риси характеру, адекватність самооцінки. Таким чином, молода студентська сім'я більшою мірою, ніж зрілі сім'ї потребує допомоги суспільства і держави, в створенні умов для реалізації найважливіших функцій: забезпечення відтворення фізично здорового і психічно повноцінного потомства, задоволення особистих інтересів кожного члена сім'ї. Виходячи, з усього перерахованого вище можна зробити наступний висновок, що конфлікти в студентських сім'ях часто залежать від несхожості темпераментів, не до кінця сформованою особистості одного з подружжя, неадекватної самооцінки і відсутність конструктивних навичок (Вишнівецька, 2015).

Обговорення. Вирішенню соціально-психологічних проблем сім'ї сприяє знання основ сімейної поведінки, уміння планувати своє сімейне життя, передбачити розбіжності, які можуть виникнути в шлюбі. Необхідність матеріально-побутової адаптації вимагає узгодження прав і обов'язків подружжя у виконанні домашніх обов'язків, створення певної моделі розподілу сімейного бюджету.

У студентській сім'ї спільність діяльності (навчання у виші) диктує і специфічний розподіл домашніх обов'язків між шлюбними партнерами. Активне включення їх обох в господарську діяльність родини дозволить їм не тільки налагодити побут, а й успішно освоїти сімейні ролі.

А саме з господарсько-побутової сферою діяльності пов'язано в першу чергу забезпечення сімейного рівності. Слід зауважити, що у молодих людей

найбільш успішно протікає інтимно-особистісна адаптація, а висока задоволеність сексуальними стосунками є однією з умов згуртування сім'ї. Стабілізації студентських сімей сприяють і духовно-інтелектуальні чинники: взаєморозуміння, спільність поглядів, інтелектуальний і культурний рівень подружжя, моральна зрілість людей. Міцність сім'ї все більшою мірою залежить від загальної культури подружжя, душевної тонкості і чуйності, тих якостей, які сприяють взаєморозумінню і спілкуванню в сімейному житті.

Від того, наскільки успішно шлюбні партнери усвідомили і освоїли свої ролі в родині в дошлюбний період і на початковому етапі сімейного життя, залежить успіх адаптації і на наступному етапі, коли в родині народжується дитина. Це найбільш складний період у розвитку подружніх відносин, пов'язаний з різкою зміною всього способу життя. У молодого подружжя, особливо студентів, різко скорочується обсяг вільного часу, зростають психологічні навантаження, збільшуються грошові витрати. Очевидно, що в цей період студентським сім'ям особливо потрібна увага з боку суспільства, а саме – з боку адміністрації та громадських організації вишу та близьких родичів. Ці заходи сприятимуть успішному функціонуванню студентської сім'ї та, безумовно, внесуть позитивний внесок в стабілізацію сімейних відносин.

Але, незважаючи на проблеми студентських сімей ми можемо виділити і цілу низку їх переваг. Так, молодість (а значить, і студентські роки) – це найкращий з фізіологічної та психологічної точок зору час для укладення шлюбу і народження первістка, а шлюб – це завжди краща альтернатива позашлюбним інтимним зв'язкам, які достатньо розповсюджені в молодіжному середовищі. Крім того, сімейний стан позитивно впливає і на ціннісні орієнтації студента, сприяє розвитку інтелектуальних і соціальних потреб. Студентській сім'ї властива висока стійкість та адаптованість, адже спільність інтересів і звичок – це стрижень студентських шлюбно-сімейних стосунків. Безумовною перевагою є і те, що молодим батькам значно легше знайти спільну мову зі своїми дітьми, ніж батькам старшого віку.

Висновки. В результаті проведеного нами дослідження проаналізовано уявлення про студентські сім'ї та зроблено висновки, що студентські сім'ї відрізняються від звичайних молодих сімей тим, що такому подружжю доводиться виконувати більшу кількість соціальних ролей і поєднувати більше зобов'язань. На основі вивчення наукової літератури, ми виділили основні чинники готовності молоді до створення сім'ї та охарактеризували специфічні проблеми, з якими стикаються студентські сім'ї: соціальна незрілість, залежність від батьків, відсутність навичок ведення домашнього господарства, відсутність власного житла, поєднання навчання і сімейних зобов'язань, дефіцит вільного часу. Визначені основні психологічні причини конфліктів у студентських сім'ях та проаналізовані шляхи вирішення соціально-психологічних проблем сім'ї. Показані переваги студентських сімей: молодість є найкращим з фізіологічної та психологічної точок зору часом для укладення шлюбу і народження первістка; шлюб завжди краща альтернатива, ніж позашлюбні інтимні зв'язки; сімейний стан позитивно впливає на ціннісні орієнтації студента; шлюби, укладені в студентські роки, в більшості випадків характеризуються високим ступенем згуртованості, заснованої на приналежності подружжя до однієї соціально-демографічної групи, яка відрізняється спільністю інтересів, специфічної субкультурою і способом життя тощо. Отже, можемо дійти до висновку, що процеси становлення, формування, розвитку сучасної молодої студентської сім'ї проходять у досить складних та суперечливих умовах. Вони характеризуються зміною суспільних відносин, що передбачає необхідність подальшого з'ясування особливостей підготовки молоді до створенні сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багаутдинов А.М. Современная студенческая семья как объект социологического исследования / А.М. Багаутдинов, Л.З. Сафина. // Вестник Башкирского университета. - 2013. - Т. 15. - С. 1282–1284.

2. Авдеева Л. Психолого-педагогическое сопровождение студенческой семьи: автореф. дис...канд. пед. н.. Астрахань, 2009. - 25 с.

3.Баландина Т.Ю. Студенческая семья как экономическая категория / Т.Ю. Баландина, Е.В. Зайцева. // Вестник УРФУ: серия: экономика и управление, 2006. - № 9. - С. 175.

4. Михайлова Л.М. Основні напрямки соціально-педагогічної роботи зі студентськими сім'ями / Л.М. Михайлова. // Соціальна педагогіка: теорія і практика. - 2012. - № 3. - С.74–79.

5. Муратова Г.М. Студенческая семья в условиях системных изменений российского общества: автореф. дис...канд. соц. н.. - М., 2011. - 28 с.

6. Фаринич О.Ю. Психологічні особливості студентських сімей / О.Ю. Фаринич, Т.Д. Щербан. // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. - Вип. 21. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. - С. 713–724.

7. Капська А.Й. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / А.Й. Капська. - К.: ДЦССМ, 2006. - 184 с.

8. Лагойда Н.Г. Современная студенческая семья: особенности и проблемы функционирования / Н.Г. Лагойда. // Вестник Бурятского государственного университета. - 2009. - № 5. - С. 248–255.

9. Вишнинецкая А. Психологических проблемы студенческой семьи / А. Вишнинецкая . // Актуальные вопросы современной психологии. - Челябинск: Два комсомольца, 2015. - С. 46–48.

REFERENCES

1. Bagautdinov, A. (2013). Modern student family as an object of sociological research. *Bulletin of the Bashkir University*. 15, 1282–1284.

2. Avdeeva, L. (2009). *Psychological and pedagogical support of student family*. Astrakhan.

3.Balandia, T. & Zaitsev E. (2006) Student family as an economic category *Bulletin of the Ural Federal University: Series: Economics and Management*, 9, 175-180.

4. Mikhailova, L. (2012) Bases of social and pedagogical work with student students. *Social pedagogic: theory and practice*, 3, 74–79.
5. Muratova, G. (2011) *Student family in the context of systemic changes in Russian society*. M.
6. Farinich, O. (2013). Psychological studies of students' students. *Problems of the Psychology: Zbirnik naukovih Prats Kam'yanets-Podilskogo National University, Imeni Ivan Oginka, Institute of Psychology Imeni G.S. Kostyuka NAPS Ukraine*. Kamgyanets-Podilsky: Aksioma, 21, 713–724.
7. Kapska, A. (2006). *A young woman: problems and minds*. K .: DSSSSM, 184.
8. Lagoyda, N. (2009). Modern student family: features and functioning problems. *Bulletin of the Buryat State University*, 5, 248–255.
9. Vishnivetskaya, A. (2015). Psychological problems of the student family. *Actual issues of modern psychology*. Chelyabinsk: Two Komsomol members, 46–48.

O. Posvistak,

Doctor of Sciences in Psychology,

Professor Khmelnytsky National University,

Khmelnytsky, Ukraine

MODERN STUDENT FAMILY: PROBLEMS AND ADVANTAGES

On the basis of the scientific literature analysis it is found that as a family is often a subject of philosophical, sociological, pedagogical and psychological research, the student's family has rarely been the subject of a separate social-psychological study. The essence of the concept of "student family" is described in the article. The main factors of young people's readiness to have a family are defined as: marriage rejuvenation, lack of economic and social security, the general weakening of moral standards in society, the spread of non-traditional forms of marriage, early physiological maturation of girls and boys combined with the psychological, spiritual and moral irresponsibility of relations, reluctance to have children or postponing this act indefinitely. It is also found that students differ from ordinary young families

because such couples have to perform more social roles and combine more obligations. We characterize the specific problems faced by student families: social immaturity, dependence on parents, the lack of housekeeping, the lack of their own homes, combining training and family duties, shortage of free time. The basic psychological causes of conflict in students' families and the ways of solving social and psychological family problems are analysed.

The advantages of student families are defined too. Both psychologically and physiologically youth is the best time for marriage and birth of first child; marriage is always a better alternative than extramarital affairs; marital status positively affects the value orientation of a student; marriages of students in most cases are characterized by a high degree of solidarity, based on belonging to one socio-demographic group, specific subculture and lifestyle of others.

Key words: *psychology of the family, a young family, the student's family, family conflict.*